

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
KISALTMALAR.....	9

GİRİŞ

FİRÂSET İLMİ

(Tanımı, Konusu, Kapsamı, Tarihçesi, Kullanım Alanları)

1. Firâsetin Tanımı ve Konusu.....	11
2. Firâset İlminin Bölümleri.....	18
3. Firâsete Yardımcı İlimler.....	21
4. Firâsetnâme Türünün Tarihî Gelişimi.....	26
5. Firâset İlminin Kullanım Alanları.....	36

3

BİRİNCİ BÖLÜM

TA'LİKİZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. Adı.....	47
2. Doğum Tarihi.....	47
3. Doğum Yeri.....	48
4. Ailesi.....	50
5. Eğitimi ve Çalışma Hayatı.....	53
6. Ölümü.....	57
7. Edebî Kişiliği.....	58
8. Eserleri.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

FİRÂSET-NÂME'NİN İNCELEMESİ

1. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Yazılış Tarihi.....	65
2. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Yazılış Amacı ve Süreci.....	65

3. <i>Firâset-nâme</i> 'nin İçerik İncelemesi.....	67
4. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Kaynakları.....	104
5. <i>Firâset-nâme</i> 'de Yer Alan Hikâyeler.....	108
6. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Dil ve Üslup Özellikleri.....	116
7. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Gelenek İçerisindeki Yeri.....	122
SONUÇ	191
KAYNAKLAR	197
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	207

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRÂSET-NÂME

1. <i>Firâset-Nâme</i> 'nin Yazma Nüshası.....	209
2. Nüshanın İmla Özellikleri.....	212
3. Metin Tespiti İle İlgili Açıklamalar.....	220
4. <i>Firâset-nâme</i> 'nin Metni.....	223
DİZİN	313
TIPKIBASIM	317

ÖN SÖZ

Tarihin ilk çağlarından itibaren insanoğlu kendisiyle ve çevresiyle ilgili durumları, olayları anlama, geleceği hakkında bilgi sahibi olma hatta geleceğine yön verme/hükmetme merakı içinde olmuştur. Bu merak neticesinde insanoğlu çeşitli yollara başvurmuş ve yüzyıllar içerisinde çoğunlukla gözleme dayalı ipuçlarından hareketle tecrübe ettikleri bilgi birikimlerini geliştirip sistemleştirerek çeşitli bilim dalları meydana getirmişlerdir. Bu bağlamda insanın insanla ve tabiatla olan ilişkilerini doğru tesis etmede kendisine yardımcı olarak ortaya çıkartıp geliştirdiği ilimlerden birisi de “firâset” ilmidir. Firâset ilmi, genel anlamıyla, insanın etnik kökenlerinden, yetiştiği/yaşadığı coğrafyadan, hareketlerinden, konuşma, gülme, ağlama biçimlerinden, uzuvlarının şekillerinden vb. hareketle karakter tahlili yapmayı amaçlayan bir ilimdir. Analiz için kullanılan bu yöntemlerin her birisi firâsete yardımcı ilimler olarak kabul görmüştür. Bunların daha sonraki dönemlerde birer müstakil ilim dalına dönüştükleri anlaşılmaktadır. Bu çerçevede hem firâset ile ilgili hem de firâsetin alt dalları olan *ilmü kıyâfeti'l-beşer* (organların şekillerine bakarak kişilik analizi yapma), *ilmü'l-ihtilâc* (organların seçirmesinden hareketle kişilik analizi yapma) vb. ile ilgili müstakil eserler kaleme alınmıştır.

Firâset ilmi, kişilerin nesebinin tespiti, köle ve cariyelerin seçimi, yöneticilerin devlet görevlilerini belirlemesi, geleceğe yönelik kararlar alması, tıp alanında hastalıkların tespiti ve tedavisi, hukuk alanında suçlunun tespiti gibi pek çok kullanım alanı bulmuştur.

Firâsete ilişkin bilgi birikimi ilk olarak Çinliler, Mısırlılar, Hintliler, Romalılar, Yunanlılar ve Bâbilliler tarafından üre-

tilmiştir. Cahiliye dönemi Arapları arasında da iz sürme, el ve ayaklara bakarak akrabalık tespiti gibi bazı ilimler görülmektedir. Sonraki yüzyıllarda bu birikim, İslam âlimleri tarafından İslami öğretilere göre şekillendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim ayetleri, Hz. Peygamber'in hadisleri, sahabenin, mezhep imamlarının ve önde gelen bilginlerin sözleri ya da kıssaları üzerinden firâsete İslam dairesi içerisinde bir yer kazandırılmıştır. Pek çok önemli İslam âlimi ya da mutasavvıfı tarafından firâsetnâme ya da onun alt şubelerinden kıyâfetnâme türünde eser kaleme alınmıştır.

Firâsetle ilgili bilinen sistematik ilk eser Aristo'ya atfedilmiştir. Rivayete göre bu eserinde Aristo, öğrencisi olan İskender'e öğütler vermiş, savaşta hangi tarafın galip geleceğini ya da mağlup olacağını tahmin etmenin ve böylece dünyaya hâkim olmanın yöntemlerini öğretmiştir. Yuhannâ b. Bitrîk tarafından Arapçaya tercüme edilen bu eser, İslam dünyasındaki firâset anlayışını büyük oranda etkilemiştir. Sâsânî hükümdarı Nûşirevân bir firâset kitabı hazırlatıp buna göre hükümler vermiştir. Kimi Osmanlı padişahları için de firâsetnâme türünde eserler hazırlanmıştır.

Osmanlı padişahlarına firâsetnâme sunan yazarlardan birisi de Ta'likîzâde Mehmed Subhî'dir. Şehzadelîğinden itibaren III. Murad'ın hizmetinde bulunan yazar, eserini yeni hükümdarın 1574 yılındaki tahta çıkış hediyesi olarak kaleme almıştır. Molla Fenârî neslinden olan Ta'likîzâde, III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde resmî tarih yazıcılığı ve şehnâmecilik görevlerinde bulunmuş ve *Firâset-nâme* dışında tarih konulu beş eser daha kaleme almıştır.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde firâsetin tanımı, konusu, kapsamı, bölümleri, tarihçesi ve kullanım alanlarıyla firâsete yardımcı ilimler üzerinde durulmuştur. “Birinci Bölüm”de eserin yazarı olan Ta'likîzâde'nin hayatı, eğitimi, çalışma hayatı, edebî kişiliği ele alınmıştır. “İkinci Bölüm”de *Firâset-*

nâme'nin yazılış tarihi, amacı ve sürecine ilişkin tespitler yapılmış ve eserin içeriğine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. Bundan sonra *Firâset-nâme*'nin kaynakları, dil ve üslup özellikleri değerlendirilmiş ve yazarın alıntılardığı hikâyeler tespit edilmiştir. Yine bu bölümde Türk edebiyatında yazılmış aynı türdeki eserlerle karşılaştırılarak *Firâset-nâme*'nin gelenek içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. “Üçüncü Bölüm”de eserin yazma nüshasının fiziksel özellikleriyle imla hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Bundan sonra da eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Çalışmanın sonunda şahıs, eser ve yer adları diziniyle yazma nüshanın tıpkıbasımı yer almaktadır.

Eserin hazırlanması sürecinde her zaman büyük yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Tuba Işınsoy İsen Durmuş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Metindeki Arapça metinlerin okunmasında büyük yardımını gördüğüm öğrencim Amal Ragheb Hegazi'ye teşekkür ederim. Farsça metinlerin ön okumasında yardımını gördüğüm öğrencim Roya Sayı ile bu metinlerin anlamlandırılması sürecinde büyük bir sabır göstererek yardımlarını esirgemeyen Mahnaz Roohi Maleky'ye teşekkür ederim. Bu eserin hazırlanma sürecinde desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar, Prof. Dr. İ. Hakkı Aksoy ve eserin metnini okuyup kontrol etme lütfunda bulunan Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Gürbüz
Konya, 2016